

ตำนานการจับช้างป่า

เริ่มจากช้างป่าเป็นตัว สู่ช้างบ้านเป็นเชือก มีวิธีการจับ "ช้างป่า" หรือ "ช้างเถื่อน" ที่ข้อมูลจากกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืชมีข้อมูลว่าการจับช้างป่าได้รับการบันทึกไว้ในประวัติศาสตร์ของประเทศไทย ๖ วิธี คือ

๑. การสร้างเพนียดคล้องช้าง หรือภาษาอินเดียเรียก kraal หรือ kheddah เป็นการจับ ช้างป่าโดยการไล่ต้อนฝูงช้างเป็นจำนวนมากจากที่ต่างๆ ให้เข้ามารวมกันไว้ในเพนียดที่จัดสร้างขึ้น แล้วหมอช้างจะชี้ช้างบ้านที่ได้รับการฝึกเป็นอย่างดีเข้าไปเลือกจับช้างขนาดกลางที่พอจะฝึกหัดได้ด้วยการใช้ "คันจาม" หรือเชือกที่มีด้ามจับคล้องรัดที่ขาหลังของช้าง แล้วนำไปผูกไว้ตามเสาเพนียดให้แน่นหนา โดยให้แต่ละตัวอยู่ห่างกัน

๒. วังช้าง เป็นการจับช้างป่าที่คล้ายกับวิธีแรก แต่ไม่มีการต้อนช้างหลายๆ ฝูงมาจากที่ไกลๆ มาเข้าเพนียดใหญ่ แต่เป็นการจับช้างกลุ่มเล็กๆ ที่มีแหล่งที่อยู่อาศัยในบริเวณที่สร้างเพนียด วิธีนี้อัตราการรอดตายของช้างจะสูงกว่าวิธีแรก แต่ทั้งสองวิธีต้องใช้กำลังคนจำนวนมาก และใช้กันมากในเชียงใหม่ น่าน กาญจนบุรี และชุมพร

๓. แหกโพนช้าง หรือ จับช้างโดยการชี้ช้างเลี้ยงไล่จับกลางแปลง หรือเรียกว่า melashikra ในภาษาอินเดีย วิธีนี้หมอช้างจะชี้ช้างเลี้ยงที่ฝึกมาเป็นอย่างดีแล้วเพื่อไล่จับช้างป่า คนจับและช้างเลี้ยงจึงต้องมีทักษะสูงในการทำงานร่วมกัน ฤดูกาลในการจับจะอยู่ในช่วงหน้าแล้งระหว่างเดือนธันวาคมถึงเดือนมีนาคมในช่วงคืนพระจันทร์เต็มดวงหรือใช้คบไฟช่วยให้สว่าง แต่บางครั้งจะจับในช่วงกลางวันในบริเวณที่ราบ

๔. การขุดหลุมพรางจับช้าง โดยการขุดหลุมใหญ่ๆ ตรงบริเวณที่เป็นทางเดินของช้างแล้วใช้ใบไม้ปิด จากนั้นจึงใช้คนไม่ต่ำกว่า ๑๐ คน ไล่

ต้อนช้างให้ตื่น โดยต้อนให้มาทางแนวด้านที่กำหนดไว้เพื่อให้มาตกหลุม หลุมหนึ่งจะดักช้างป่าได้ ๒-๓ ตัว

๕. การจับช้างในน้ำ วิธีนี้เหมาะสำหรับการจับช้างที่อาศัยตามท้องทุ่งที่มีน้ำลึก และช้างอาศัยอยู่ในบริเวณนั้นทั้งกลางวันและกลางคืน การจับจะทำในเวลากลางวันโดยใช้เรือเป็นพาหนะแทนช้างเลี้ยง

๖. การจับโดยอาศัยช้างต่อ วิธีนี้เป็นการใช้ช้างพังที่ได้รับการฝึกให้ทำหน้าที่ช้างต่อเพื่อให้จับช้างตัวผู้ โดยให้ช้างต่อเข้าไปใกล้ช้างป่าแล้วเอาเชือกเข้าไปผูกตีนช้างป่าจนแน่นโดยใช้บ่วง แล้วจะมีคนตามมาช่วยกันจับช้างตัวนั้นผูกกับหลักเพื่อฝึกต่อไป

การจับช้างในทุกวิธี หากเป็นช้างขนาดใหญ่เกินกำลังจะต้องต้อนเข้าของซึ่งมีพื้นที่จำกัดแล้วใช้เชือก (สายทาม) ผูกที่คอ และเชือกผูกที่ง่ามขาเข้าให้ตึง และยังมี "สายสูตร" ที่ใช้รัดเข้ามาผูกกับคอให้ตึง เพื่อลดกำลังความแข็งแรงของช้าง หากช้างตื่นช้างก็จะเจ็บมาก จากนั้นก็จะเอาเชือกบาศผูกขาหลังทั้งสองข้างแล้วดึงสายสูตรเพื่อนำช้างไปผูกกับเสาตุง อย่างไรก็ตามการจับช้างที่มีขนาดใหญ่ได้มาแล้วมักจะเลี้ยงไม่รอดเพราะช้างจะบอบช้ำมาก และเมื่อได้ช้างมาตามจำนวนที่ต้องการแล้ว ก็จะปล่อยช้างป่าที่เหลือนอกคอกคืนเข้าป่าไป

การจับช้างแบบเพนียดคล้องช้างส่วนใหญ่จะดำเนินการโดยพระมหากษัตริย์ ล่าสุดในปี พ.ศ.๒๔๔๕ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดให้มีการสาธิตการจับช้างป่าที่เพนียดหลวง พระนคร ศรีอยุธยา เป็นการต้อนรับสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ สยามมกุฎราชกุมารเสด็จกลับจากการศึกษาในต่างประเทศ

ฉบับนี้ทั้งท้ายเรื่องช้างป่าไว้แค่นี้ก่อน มาสนใจกับข่าวกรมป่าไม้ปรับปรุงโครงสร้างการบริหารงานโดยตั้งสำนักงานจัดการป่าสงวนแห่งชาติ ๑๑๑ แห่ง และส่งให้ข้าราชการ ๑๐๓ คนไปเป็นหัวหน้าสำนักงานฯ ทำงานทุกอย่างแบบเดียวกับสำนักงานพัฒนาป่าไม้ (เดิม) เป็นเรื่องน่าสนใจที่คนยุคนี้คิดที่จะทำงานแบบแบบ Area Approach หลังจากที่ถูกอิทธิพลของสำนักส่วนกลางใช้ผู้บังคับบัญชาเป็นเครื่องมือเร่งตั้งหน่วยงานขึ้นตรงทำให้การทำงานของกรมป่าไม้แตกแยกหลากหลายกระจัดกระจายแบบเป็นเสี้ยวๆ สร้างอาณาจักรของใครของมัน ล่อใจให้คนพื้นที่คนกระโดดออกไปจากงานพื้นฐานสำคัญหนึ่การเป็นพนักงานเจ้าหน้าที่ตามกฎหมายว่าด้วยการป่าไม้ เกียงงานการป้องกันรักษาป่าอันเป็นงานหลักจนถูกมองว่าละเลยการปฏิบัติงานและเป็นผลให้เกิดการบุกรุกทำลายป่ามาจนถึงปัจจุบัน

ครับ อธิบดีกรมป่าไม้ มาถูกทางแล้ว แต่ต้องจัดโครงสร้างอัตรา
กำลังของทุกคนที่ทำงานให้เลขที่ตำแหน่งลงแต่ละสำนักงานจัดการป่า
สงวนแห่งชาติให้ได้ อย่าเพียงการสั่งให้ไปปฏิบัติราชการสำนักงานป่า
สงวนแห่งชาติ หรือเพียงไปช่วยปฏิบัติราชการ แต่เลขที่ตำแหน่งยัง
สังกัดหน่วยงานเดิม ซึ่งเคยเป็นจุดตายของสำนักงานพัฒนาป่าไม้และ
ทำให้ล้มเหลว ละลาย สูญหายไปที่สุดในที่สุด